אויסגאַבע פֿון דיא פוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי

הערשעל דער שניידער

(Herszel der sznajder)

בעאַרבייטעט פֿון'ם פוילישע

פֿון

מ. מיבלזאהן.

לאנדאן

1903.

169

פֿריטאָגצונאַכטס. אַ קורצער ווינטער-טאָג. זעקס דער זייגער און עס איז שוין נאָכ׳ן דאַווענען און עסען. עס בלייבט ליידיג אַ גאַנצער אָבענד. אָט, מען דאַרף גיין צו הערשיל דעם שניידער. עס איז אפילו גאַנץ ווייט — ער וואָהנט אין עק שטאָדט, אין דער גוי׳אישער גאַס, נור דערפֿאַר וועט דאָרט זיין בעקוועם.

איך ווייס טאַקע ניט קיין גרעסערן פֿערגעניגען וויא צו זיצען ביי הערשלען און הערען איהם ריידען.

ניט לאַנג האָב איך איהם דערקענט. עס איז ערשט אין גאַנצען אַ האַלב יאָהר, וויא ער איז צוריקגעקומען. גאַנצע צעהן יאָהר איז ער נישט געווען אין דער היים. וואו ער האָט גערייזט — ווייס איין גאָט. דיא בעלי הבתים שאָקלען מיט דיא קעפּ ריידענדיג וועגען איהם. משה דער מלמד דערצעהלט, דאָס ער איז נאָך אַלס אינגעל געווען עפּעס גאָר אַנדערש וויא אַלע קינדער: אָנגענומען זיך פֿאַר דיא שוואַכע קינדער, געפֿרעגט קשיות — אַז גאָט זאָל שומר ומציל זיין.

אָט שוין ניט ווייט. מען זעהט שוין פֿון ווייטען אַ שיין דורך אַ קליין פֿענסטערעל. געוויס זיצט ער און לייענט. ווען איך קום נור צו איהם, דערוויס איך איהם מיט אַ ספר אין האַנד, אַמאָל שרייבענדיג. נור פֿרייטאָגצונאַכטס קומען זיך צונויף עטליכע אַרבייטער, וואָס אַרבייטען מיט איהם צוזאַמען, און ער דערציילט זיי פֿערשיעדענע זאַכען. איבערהויפּט האָבען זיי איהם ליעב פֿאַר זיין אָרענטליכען בעגיין זיך מיט יעדען איינציגען, וויא יונג ער זאָל ניט זיין און איבערהויפּט דערפֿאַר, ווייל ער נעהמט זיך אָן פֿאַר זיי און זינד ער איז אָנגעקומען איז זיי פֿיעל בעסער.

אויך היינט האָב איך זיי דערוויסט: אהרן, חיים, משה און שלמה. אפילו ברוך דער לעהרען-אינגעל שטעהט אָן אַ זייט.

— וואָס, עס איז קאַלט אויפ׳ן גאַס? — פֿרעגט מיך הערשעל גע-בענדיג מיר דיא האַנד, אָברייסענדיג זיך אַ וויילע פֿון בוך.

— אָ, זעהר! אמת׳ר שבט; שטאַרקע פֿרעסט.

— און דערביי גייסטו אָנגעטהאָן וויא אדם הראשון, נאָכדעם וויא ער האָט געגעסען פֿון עץ הדעת, אַבי צו פֿערדעקען דיא חרפה.

— אָט — ענטפֿער איך — אויף קיין בעסערע סטאַרצעט ניט. זאָגט מיר, הערשעל, וואָס לייענט איהר?

— וועגען אָבצאָהלען.

— וואָס?

— אָבצאָהלען, פּאָדאַטקעס; דאָס וואָס יעדער איינציגער צאָהלט אָב דער רעגיערונג.

— איך — זאָגט אהרן — צאָהל ניט קיין פּאָדאַטעק. מיין טאַטע אפילו אויך ניט. און איהר, פרעגט ער אונז. ניין, ענטפערן מיר איהם.

— וואַרט אָקאָרשט — רופט זיך אָן הערשעל — עס איז נאָך ניט אין גאַנצען ריכטיג. וואָס וואָלסטו זאָגען, משה, ווען איך וועל דיר בעווייזען, דאָס דו צאָהלסט זעהר פיעל דער רעגיערונג?

— ווער, איך?

— יא, דו, מיין העדר.

— וויפיעל פערדיענסט דו אַ וואָך? — פינף רובעל. גוט. טרינקסט דו בראנפען?

— ניט קיין סך, עס קאָסט זעהר טהייער; עס איז ניטאָ מיט וואָס דיא ליפען צו בענעצען פאַר 10 גראָשען. עטוואָס מעהר טרינקען איז שוין אַ דלות.

— ווייסט איהר פאַר וואָס בראנפען קאָסט אַזוי טהייער?

— איך האָב געהערט, זאָגט משה, עס איז ווייל מען פערוועהרט צו פערקויפען וואָלוועל. אהרן שלמה'ן האָט מען איינגעזעצט, ווייל ער האָט געבראַכט שטילערהייט וואָלוועלען בראנפען און פערקויפט.

— וואָס וואָלט זיי דאָס שאַדען, ווען בראנפען וואָלט געווען וועלוועלער? עס מוז זיין עפּעס אַנדערש, רופט זיך אָן אהרן.

— האָסט רעכט — זאָגט הערשעל — הערט, איך וועל אייך ערקלערען וויא עס גייט צו.

וויא איהר ווייסט, זינד דיא רעגיערונג האָט איינגעפיהרט דעם מאָנאָפאָל, מעגען דיא וואָס מאַכען בראנפען זייער סחורה פערקויפען נור צו דער רעגיערונג. זיא צאָהלט אַ רובעל פאַר יעדער עמער. געוויס פערקויפען זיי ניט אָהן פערדיענסט. אָבער דער פערדיענסט פון דיא וואָס טרייבען בראָנ-פען איז גאָר נישט אין פערגלייך מיט דעם וואָס דיא רעגיערונג פערדיענט. זיא קויפט יעדער עמער פאַר איין רובעל און פערקויפט פאַר זיעבען. פון יעדען עמער פערדיענט זיא זעקס רובעל. דאָס הייסט, דאָס ווען דו קויפסט פאַר 14 גראָשען בראנפען, פאַרדיענט דיא רעגיערונג אָן דעם 12, דען דאָס בי-סעל בראנפען קאָסט נור צוויי גראָשען. און וואו קומט אַהין דיא געלד וואָס דיא רעגיערונג רייסט פון אונז ערגער וויא אַ פּראָצענטניק? אַ טהייל פאַר געהאַלט פון אַקציז-בעאַמטע, אַ חלק אויף קאָסטען פון אַ מאָנאָפאָל-קראָם, און דיא גרעסטע טהייל גייט אין דיא קעשענעס פון דעם צאַר און דיא וואָס רעגיערען צוזאַמען מיט איהם. איהר ווייסט גאַנץ גוט, וויא שווער יעדער גראָשען קומט אָן, וויפיעל מוז אַ מענש אַרבייטען איידער ער פערדיענט איהם.

און דאָ פּאַר יעדען שלוק בראנפּען הייסט מען צאָהלען צעהן מאָל אַזוי פּיעל וויא עס איז ווערטה. און ווען מען צאָהלען — דיא גראָבע בייכער!

— זעהט נור — זאָגט אהרן — ווער וואָלט זיך דאָס גערינט: עס דוכט זיך דו טרינקסט אויס אַ גלעזעל בראנפּען, בעצאָהלסט וואָס עס קומט און קוויט, און דאָ צאָהלסטו גאָר דעם פּריץ, אַקציזניקעס און זאָגאַר דעם קייזער אַליין.

— געוויס, נור איהר צאָהלט און ווייסט אפילו ניט געגוי וויא און וואָס.

און מיט טאַבאַק איז דען אַנדערש? כאָטש, גוואַלד, עס גייט דאָך אַוועק מיט'ן רויך און דאָך איז שווער זיך אָבצוגעוויינען פֿון דעם פּערגעני-גען. אָט, פּערוויכערסט אַ פּאַפּיראָס פּערגעסטו ניט איין מאָל אָן הונגער. דו קויפֿסט אַ פּערטעל טאַבאַק אָדער מאַכאָרקע — און אַ העלפֿט נעלד נעהמט דיא רעגיערונג. און אַזוי איז מיט אַלעמען. צו וואָס דו ווענסט זיך נור צו-ריהרען — צו עטוואָס עסען, טרונקען, אַ מלבוש אָדער אַ שטוב זאַך — צאָהלסטו פּאָדאַטעק. און דאָס נעהמט מען כלומר'שט ביי דיר ניט מיט גע-וואַלד, נור מיט'ן גוטען ווילען גיעבסט דו דאָס; קיינער, זאָגען זיי, נייט דיך ניט דערצו: האָסט געלד און חשק, קויף — ניט טאָ קויף ניט. אָט אַזוי צאָהלסטו דעם פּאָדאַטעק און אויף אַזאַ אופן, אַז דו ווייסט דערפֿון אַליין ניט, און דיר דוכט זיך דאָס, דו צאָהלסט נור פֿאַר דיא סחורה.

דיזער אָבצאָהל ענטשיעדעט זיך פֿון אַנדערע אָבצאָהלונגען וועלכע דיא רעגיערונג נעהמט פֿון דיא איינוואָהנער פּראָסט דערמיט, דאָס ערשט דורך דיא סוחרים, פֿאַבריקאַנטען קומט דאָס געלד אָן דער רעגיערונג. אַזאַ אָבצאָהל רופֿט זיך א ו נ ד י ר ע ק ט ע ר און אונטערשיידעט זיך פֿון ערשטען. דיזען אָבצאָהל נעהמט נישט דיא רעגיערונג מיט געוואַלד, דורך פּאָליציי, נור שטילערהייד, וויא אַ גנב אויפֿ'ן מאַרק, ציהט זיא אַרויס דעם אַרבייטער און בויער דעם לעצטען גראָשען פֿון קעשענע.

— „מען קען גאָר ניט האָבען געגען אַזאַ מין פּאָדאַטעק“ — זאָגען מענשען — „קיינער נייט דיך ניט: דו ווילכט צאָהל, ווילסט ניט, טאָ צאָהל ניט“. מיר דוכט זיך אָבער עס איז פֿאַלש, דען אָהן עסען, טרינקען און הלבשה קען זיך קיינער ניט בעגעהן.

— אָט דאָס איז דאָך דיא גאַנצע זאַך— ענטפֿערט הערשעל —דיא רעגיערונג ווייסט גאַנץ גוט, אַז עס זיינען דאָ זאַכען אָהן וועלכע קיין מענש קען זיך ניט בעגעהן, וועלכע מען מוז קויפֿען, צו מען וויל, צו מען וויל ניט. דיזע זאַכען אַלזאָ האָט זיא בעלייגט מיט אָבצאָהלונגען. זיא קלעהרט ביי זיך: ווען מען וואָלט אַזוי אויף אַן אַרבייטער אַרויפֿגעלייגט אַ פּאָדאַטעק פֿון צוואַנציג, דרייסיג רובעל וואָלט ער שרייען גוואַלד און ניט וועלען צאָהלען. ערשט אָבער צאָהלט ער נאָך מעהר ביסלעכווייז און ווייס אַליין ניט, אַז דאָס אַלעס קומט אַריין צו דער רעגיערונג. און דאָס איז נאָך ניט אַלעס! עס זיינען דאָ אַזעלכע אָבצאָהלונגען פֿון וועלכע דו ווייסט געוויס ניט דאָס זיי זיינען פֿאַראַן און דאָך מוזטו זיי צאָהלען. צום בייישפּיעל, סטעמפּעל (גערבאָווע) מאַרקעס. דאָס פּאַפּיר אַליין איז גאָר ווייניג ווערטה,

אַ גראָשען, צוויי און דאָך צאָהלסטו פֿאַר איהר אַ רובעל, צוויי און נאָך מעהר, און אָהן דעם קען מען זיך ניט בעגיין. יעדע פראָשבע מוז האָבען איין אָדער צוויי מאַרקעס. אָדער, אַז דער סוחר צאָהלט פֿאַר אַ קאָנצעסיאָן, בילעט אָדער גאָר אַ גילדע — פֿון וואַנען נעהמט ער אויף דעם געלד? געוויס נור פֿון דיא וואָס קויפֿען ביי איהם. איהר געהט אין קראָם און בעט: „פֿערקויפֿט מיר אַ פֿונט אייל" — גוט. „וויפֿיעל קאָסט?" — פֿיערציג גראָשען. „צו האָסטו גאָט אין הארצען! פֿאַר וואָס ווילסטו אַזוי טהייער. דו קויפֿסט דאָך אייל צו 4 רובעל אַ פוד, וואָס מאַכט נור אוים 20 גראָשען אַ פֿונט!"

— אמת — זאָגט ער — איך האָב אַזוי געצאָהלט, און וואו איז אַ בילעט, און וואו זיינען פּאַדאַטקעס? וואָס ועסטו איהם אויף דעם זאָגען?

אָדער אַמאָל קלערסטו וואָס איז דיא אורזאַכע וואָס אַלעס ווערט טהייער. און דו ווייסט ניט, דאָס אויסער דעם וואָס דיא זאַך איז ווערטה צאָהלסטו נאָך שטייער דער רעגיערונג. אָט נעהמט אַזאַ ביישפּיעל. אַ סוחר קויפֿט אַ מאַשין אין אויסלאַנד און פֿיהרט זיא אַהיים. אויף דער גרענעץ וואו עס איז דאָ דיא קאַמער ווערט פֿון אַלע סחורות אָבגעצאָהלט, געזיעגעלט; דיא רע-גיערונג נעהמט דאָרט שטייער טויזענד רובעל. דיא מאַשין קומט נאַך לאָדז אָדער ווארשא, וואו מען וועבט אויף איהר ליינוואַנד, פערקאַל און מען פֿער-קויפֿט נאַכהער דיא סוחרים אויפֿ'ן שטיק. דיא סוחרים פֿערקויפֿען ווידער דאָס צו דיא אַרבייטער און בויערן אויפֿ'ן אַרשין צום אייגענעם געברויך. דער גרויסער פֿאַבריקאַנט אַלזאָ שלאָגט זיך אָב אָן דעם סוחר אויסער זיין פֿערדיענסט און דאָס וואָס עס קאָסט איהם דיא סחורה, אויך דיא טויזענד רובעל וואָס ער האָט אָבגעצאָהלט דער רעגיערונג, דער סוחר רעכענט דאָס צו און פֿערקויפֿט דערפֿאַר טהייערער דיא ליינוואַנד, פערקאַל דעם אַרבייטער און דעם בויער. דיא לעצטע אָבער האָבען שוין ניט וועמען אָבצושלאָגען, ווייל זיי פֿערקוי-פֿען עס ווייטער ניט.

וויא איהר זעהט, צאָהלען דיא אַרבייטער און דיא בויערן דיא שטייער ניט נור פֿאַר זיך, נור אויך פֿאַר'ן סוחר און פֿאַבריקאַנט.

איהר צאָהלט פּאָדאַטעק פֿון אַלעס וואָס איהר קויפֿט אויפֿן מאַרק. און ווען איהר זאָלט אפֿילו זיך עטוואָס אַליין מאַכען, צאָהלט איהר אויך אָב פֿון דיא רויהע שטאָף, צום ביישפּיעל פון אייזען אָדער האָלץ.

ניט נור אָבער בלויז פֿון אַזעלכע זאַכען נעהמט דיא רעגיערונג אָב-צאָהל, ביי אונז אין רוסלאַנד, וואו דיא רעגיערונג האָט אַ לעבערדיגע קעשענע, שטייגען טאָג-טעגליך דיא פּאָדאַטקעס אויף אַזעלכע פּראָדוקטען, אָהן וועלכע אַ מענש קען אַ טאָג ניט איבערלעבען. וואָס קען זיין נויטהיגער וויא אַ שוועבעלע, נאַפט און זאַלץ. און אָט טאַקי פֿון דיא פּראָדוקטען רייסט דיא רעגיערונג אַזעלכע גרויסע אָבצאָהלונגען, אַז עס איז אַ שרעק צו הערען. נאַפֿט צום ביישפּיעל קאָסט אויפֿ'ן אָרט זעהר ווייניג. זאָגאַר נאָך אַלע קאָס-טען וואָלט מען געקענט פֿערקויפֿען 2 גראָשען אַ פֿונט און מען פֿערקויפֿט 14—19 און נאָך מעהר. אויף זאַלץ און שוועבלאַך דאָס זעלבע. קורץ, עס איז ניטאָ אַ זאַך וואָס מען קען קאָנטראָלירען

באַנדעראָלען, דיא רעגיערונג זאָל זיא ניט בעלייגען מיט אָבצאָהלונגען. ווען זיי וואָלטען געקענט וואָלטען זיי דיא לופֿט איינגעפּאַקט אין קעסטלעך און פֿערזיעגעלט מיט'ן רעגיערונגס-זיעגעל. פֿון וואַסער, פֿיש-כאַפּען און וואַסער-פּאָמפּען האָט שוין דיא רעגיערונג איינקינפֿט.

— אמת — זאָגט איינער — אָבער דאָך ניט מיר אַליין קויפֿען אַלעס. דיא פריצים און סוחרים טרינקען אויך בראנפֿען, קויפֿען טוך און אַנדערע זאַכען. מוזען זיי דאָך אויך עטוואָס דערפֿאַר אָבצאָהלען?

— זיי צאָהלען, יא, זיי צאָהלען. נור פֿון זייער צאָהלען צו אונזערן איז וויא פֿון אַ פֿליעג צו אַן אָקס. זאָג אַליין, ווען איינער איז אפילו צעהן מאָל אַזוי רייך וויא דער אַנדערער, טרינקט ער ניט אויס צעהן מאָל אַזוי פֿיעל בראנפֿען. וואָס אמת, דער גביר טרינקט אפשר צעהן מאָל אַזוי פֿיעל וויא דער אָרים מאַן, אָבער ער טרינקט אויסלענדישען וויין טאָ וואָס איז?

— אויב ער טרינקט צעהן מאָל אַזוי פֿיעל, צאָהלט ער פּאָדאַטקעס צעהן מאָל אַזוי פֿיעל.

— טאָ וואָס איז ווען אפילו ער צאָהלט. עס קומט דאָך אויס, דאָס דיא אָרימע לייט צאָהלען מעהר פֿאַר דיא רייכע, וואָרים רייכע איז דאָ זעהר ווייניג — אַ הונדערטעל אפשר און דאָס אויך ניט. איהר זעהט, ווען יעדער רייכער זאָל אפילו צאָהלען צעהן מאָל אַזוי פֿיעל ווי דער בויער אָדער אַרבייטער, צאָהלען דיא אָרימע צעהן מאָל אַזוי פֿיעל וויא דיא רייכע. און דערביי פֿערגעסט ניט, אַז פֿון טהייערע ווייגען איז דער אָבצאָהל אַ קליינער.

— איהר האָט רעכט — רופֿ איך זיך אָב. עס דוכט זיך דאָס דער אָבצאָהל וועלכען איהר האָט איהם גערופֿען „אונדירעקטער אָבצאָהל" איז גרעסער און שווערער פֿאַר דעם פּראָסטען פּאָדאַטעק.

— אָ, נאָך וויא, זאָגט הערשעל. דעם פּראָסטען אָבצאָהל צאָהלט יעדער פֿאַמילען-פֿאַטער און פטור. אָבער קליידער, געפֿעס, נאַפֿט און בראַנפֿען איז אַנדערש. צו נור איהר אַליין קליידעט זיך, טרינקט בראנפֿען און זאָ ווייטער, צו דאָס וייב און קינד דאַרפֿען עס ניט? ניט נור איהר אַליין צאָהלט פּאָדאַטקעס, עס צאָהלען אויך אייערע ווייבער און קינדער פֿון יעדען ביסען וואָס איהר לייגט אין מויל אַריין — נור עס דוכט זיך, דאָס דיא אונדירעקטע אָבצאָהלונגען זיינען ניט אַזוי שווער, ווייל דו צאָהלסט זיי ניט מיט אַ מאָל, נור ביסלעכווייז, יעדעס מאָל ווען דו קויפֿסט עטוואָס. דו בעמערקסט אַליין ניט וויא דו בעצאָהלסט.

איבעריגענס, וואָס דאַרף מען אַ סך ריידען. איך וועל אייך ווייזען וויפֿיעל דיא רייכע צאָהלען און וויפֿיעל דיא אָרימע: ערשטענס, בראנפֿען טרינקען כמעט אַלע אָרימע — דיא רעגיערונג האָט דערפֿון 420 מיליאָן רובעל אַ יאָהר. ווייטער זיינען דאָ אָבצאָהלונגען אויף פּאַפּיר- סטעמפּעל, אויף נאַפֿט, זאַלץ, שוועבלעך, באַהנען א. ז. וו., בילעטען אין דיא געוועלבער פֿאַר וועלכע דער בויער מיט'ן ארבייטער בעצאָהלען, וויא איהר האָט שוין געזעהן, שטייער אויפ'ן גרענעץ — אַלץ צוזאַמען 350 מיליאָן אַ יאָהר. לאָמיר רעכענען, אַז דיא רייכע צאָהלען אַ פֿינפֿטעל. זיי צאָהלען געוויס ניט

אַזוי פיעל, נור זאָל שוין זיין! ציהען מיר אָב פֿון אונזער רעכנונג 70 מיליאָן, נאָך דעם אַלעמען קומט אויס, אַז פֿון דעם אָרימען פֿאָלק אַליין האָט דיא רעגיערונג 700 מיליאָן רובעל יעהרליך.

איצט פֿערגלייכט דעם אָבצאָהל פֿון דיא רייכע און פֿון דיא אָרימע: 70 מיליאָן און 700 מיליאָן.

אין רוסלאַנד, וואו עס איז דאָ אַן ערך פֿון 100 מיליאָן איינוואָהנער, קומט אויס אויף יעדען איינציגען 7 רובעל אַ יאָהר. אַ פֿאַמיליע מינדעסטענס פֿון פֿינף פערזאָן צאָהלט 35 רובעל אַ יאָהר אונדירעקטע אָבצאָהלונגען.

— דאָך — זאָג איך — דיא רייכע עסען אין טרינקען אַזעלכע פֿערשיעדענע זאַכען, וועלכע חלום׳ען זיך אונז אפילו ניט. דאָס אַלעס קומט פֿון אויסלאַנד. דיא רעגיערונג לאָזט עס דאָך געוויס ניט דורך אומזיסט. אויב זיא רייסט פֿון אונז אָבצאָהלונגען אויף זאַכען אָהן וועלכע מען קען זיך ניט בעגעהן, נאָך מעהר דאַרף זיא בעלייגען דיא פֿערשיעדענע פריץ׳ישע נאַשוואַרקען.

— פֿאַר וואָס זאָל זיא ניט בעלייגען — ענטפֿערט הערשעל — גלויבט מיר, אַז דיא רוסישע רעגיערונג ווינשט זיך קיין שלעכטס ניט און וואו זיא קען נור שינדען דיא הויט טהוט זיא דאָס — פֿון אַ געשטאָרבענעם אפילו, אַבי צום לעבען.

דער פּאָראַטעק פֿון דיא סחורה וואָס קומט פֿון אויסלאַנד — שטייער — איז שוין גערעכענט מיט דיא איבעריגע אונדירעקטע שטייער. נור עס איז ניטאָ קיין סך. עס איז לייכט אויסצורעכנען: אָט אין גאַנצען האָט דיא רעגיערונג פֿון דיא אָבצאָהלונגען אויפֿ׳ן גרענעץ 220 מיליאָן. דיא גרעסטע טהייל געלד גייט פֿון אַזעלכע סחורות וואָס דיענען פֿאַר׳ן מעהרסטען טהייל פֿאָלק. אַם מעהרסטען ברענגט מען מאַשינען אויף וועלכע מען מאַכט שטאָף און ליינוואַנד אויף קליידער, רעלסען צו אייזענבאַהנען, קאָסעס, סערפען, העק און אַנדערע כלים, פֿאַרב א. ז. וו. מיט איין וואָרט, זאַכען וואָס דאָס אָרימע פֿאָלק — אָדער עס קויפֿט אַליין, אָדער דורך דעם סוחר, אָבער אַלעס פֿון זיין קעשענע, זאָ, דאָס אויב דו וועסט גוט אויסרעכענען, וועט אויף פריץ׳ישע סחורות וויא צ. ב. ש. טהייערע וויין, זיידענס און ד. ג. בלייבען ניט מעהר וויא 6—7, זאָל זיין 10 מיליאָן רובעל. און דיא רייכע שרייען דאָך שטענדיג, אַז דיא אויסלענדישע סחורות זיינען בעלייגט מיט גרויסע אָבצאָהלונגען.

אָ, איהר גבירים! פֿאַר קיין גראָשען געוויסען האָט איהר ניט אין האַרצען. פֿרעג זיי וואָס טהוען זיי דיא רייכע? צו האָט דער גביר חאָטש איין מאָרג ערד געאַקערט? צו האָט דער סוחר חאָטש איין שטיק ליינוואַנד געמאַכט?

דאָס אַלעס האָבען אונזערע אַרבייטער-הענד בעשאַפֿען. מיר האָבען אויפֿגעבויט דיא הויכע פּאַלאַצען. מיר בויען אויס דיא פֿאַבריקען אום נאָכהער דאָס גאַנצע לעבען דאָרט צו פֿערברייגגען, וויא דיא געפֿאַנגענע, וואָס מוזען בויען פֿאַר זיך אַ תפיסה, אין וועלכער זיי וועלען דעם גאַנצען לעבען השך׳ן. מיר אַקערן דעם פריץ׳ס ערד, זייען, שניידען און פֿיהרען דיא רייפֿע

תבואה אין דעם פריץ׳ס שייערן. און פֿון אונז רייסט מען אָבצאָהלונגען, פֿון וועלכע עס לעבען קייזערליכע דיענער און אַנדערע ליידיג-גייער. אַלעס מיר! אַלעס רוהט אויף אונז. מיר שפּייזען אַלעמען, טרינקען אָן און קליידען — אַלע לעבען פֿון אונזער מיה, זויגען אונזער בלוט און שוויס און פֿאַר דעם אַלעמען ליידען מיר עלענר, נויטה, קעלט און הונגער.

און וואָס טהוען דיא רייכע און דיא סוחרים? זיי גייען זיך ארום דער אַרבייט, יאָגען דעם אַרבייטער און שרייען. מעג דער אַרבייטער שטאַרבען ביי דער אַרבייט, אַבי זיי זאָלען פֿאַרדיענען — מענשען פֿעהלט ניט. אָט וואָס זאָג איך, דיא רייכע און דיא סוחרים צאָהלען וויינינגער פֿאַר אונז? — זיי צאָהלען גאָר ניט, ווייל זיי אַרבייטען גאָר ניט, וואָרים אַלעס וואָס זיי האָבען איז פֿון אונזער אַרבייט.

ניט נור אַלע רייכע לעבען פֿון אונזער מיה, נור זיי וואַרפֿען נאָך אויף אונז אלע לאַסטען. איהר ווייסט גאַנץ גוט, דאָס אידען מוזען אַליין האַלטען אַ רב, שוחטים, חזנים און נאָך זעהר פֿיעל ליידיג-גייערס. און פֿרעגט ווער גיעבט דאָס אַלעס. ווען אין אַ שטעדטעל אָדער זאָגאַר אַ גרויסער שטאָדט זיינען דאָ איינינגע גבירים, וואָס זיינען רייכער וויא דיא גאַנצע שטעדטל צו זאַמען, דאָך גיעבען זיי גלייך מיט אַלעמען, אָדער עטוואָס מעהר, ווערענד לויט דער גערעכטיגקייט, ווען מיר וועלען שוין אויף אַ ווייל פֿערגעסען, דאָס זייער גאַנצער פֿערמעגען האָבען זיי ערווארבען דורך גנבה און גזילה, האָבען זיי בעדאַרפֿט געבען אַזוי פֿיעל, וואָס דיא גאַנצע שטעדטעל צוזאַמען. און דאָך שטעהן דיא רבנים אויף דיא זייט פֿון דיא רייכע. ניט לאַנג איז געוועזען אין קריניק אַ סטרייק: אַרבייטער וואָס האָבען זעהר וויניג פֿערדיענט און געאַרבייט זעהר פֿיעל, האָבען זיךצו נויפֿגערעדט און פערלאַנגט אַ העכערען פרייז און אַ קורצערען אָרבייטס-טאָג. דיא גבירים, דיא פאַבריקאַנטען זיינען געגאַנגען צום רב און דער רב האָט גערופֿען דיא אַרבייטער און זיי געזאָגט זיי דאַרפֿען גיין צו דער אַרבייט. „רבי", זאָגט איין אַרבייטער, „איך פֿערדיען דריטהאַלבען רובעל אַ וואָך. וויא קען איך דערמיט שפּייזען אַ פֿאַמיליע? „דאַנק גאָט דערפֿאַר" האָט איהם דער רב מיט דעם גראָבען בויך געענטפֿערט. און דער זעלבער רב האָט גענומען וואָכערס ניט וויינינגער וויא דרייסיג רובעל אַ וואָך. און אַזוי איז געוועזען אין לאָדז. איבעראַל לערנען דיא רבנים און אַנדערע יאַרמעלקעס, דאָס דינא דמלכותא דינא. ד. ה., אַז אויב דיא רוסישע רעגירונג דריקט און שטיקט אונז, גיבט קיין רעכטע און נעמט נאָך אַ וועק דיא, וואָס מיר האָבען געהאַט, מוז מען איהר פֿאָלגען, ווייטער לערנען זיי, דאָס דיא וועלט איז גאָר ניט ווערט מען זאָל זיך מיט איהר בעשעפֿטיגען. דער עיקר איז יענע וועלט. דיר איז אויף דער וועלט שלעכט, דוא שטאַרבסט פֿון הונגער, דער פֿאַבריקאַנט זויגט אויס דיין רעשט ביסעל בלוט, דו לעבסט און וואָהנסט ערגער וויא דער הונד — עס שאַדט ניט, דו וועסט האָבען יענע וועלט. דערפֿון געניסען אַם מעהרסטען דיא רייכע. און אַזוי איז געוועזען פֿון אייביג אָן, זינד איין מענש האָט אנגעהויבען אויסבייטען דעם צווייטען, זינד עס זיינען אויפֿגעקומען פֿון איין זייט ליידיג-גייער,

און דער צווייטער מענשען וואָס אַרבייטען איבער דיא כוחות. מען איז זיך מיט זיי בעגאַנגען און מען בעגייט זיך נאָך יעצט וויא מיט דער קוה, וועלכע מען גלעט אום זיא זאָל זיך לאָזען מעלקען, אָדער דיא גנבים אויף׳ן באַהן, וואָס שלעפּען איין דעם פּאַסאַזשיר אום איהם צו בע׳גנב׳ענען.

— זאָגט מיר, הערשיל, גלויבט איהר ניט אז יעדע רעגיערונג איז פון גאָט?

— איך וויים?

— זאָגט, איך בעט אייך.

— אַז איהר ווילט דוקא וועל איך אייך זאָגען. ערשטענס, אין הי-מעל זיינען מיר קיינער ניט געווען. קיין געשריעבענעם קאָנטראַקט צווישען רבונו של עולם און רוסישען צאַר האָבען מיר ניט געזעהן און איך קען אייך פערזיכערען, דאָס קיינער האָט ניט געזעהן. איהר האָט שוין דאָס געוויס פיעל מאָל געהערט, דאָס פון יענער וועלט איז נאָך קיינער ניט צוריקגעקומען און דאָך רעדט מען פון איהר אַזוי פיעל, ריכטיג וויא מען וואָלט דאָרט געווען. אַלעס וואָס מען קען ניט בעווייזען, גערעכט מאַכען אויף דער וועלט, לייגט מען אויף יענער וועלט, ווייל מען וויים, דאָס אַזאַ ליעגען וועט זיך קיינמאָל ניט אויפדעקען.

— און צווייטענס?

— וואַרט עס וועט זיין נאָך מעהר. איהר ווייסט דאָך אַ איד וויל זיך פערזיכערן. אָט פון צו פיעל האָט נאָך קיין קאָפּף ניט ווייה געטאָהן. צווייטענס, ניט אַלעס וואָס קומט פון גאָט טאָר מען ניט ריהרען. שלאַנגען, ווילדע היות, דערנער און ווילדע גראָז צווישען תבואה שטאַמען אויך פון גאָט און דאָך וועט קיינער ניט זאָגען מען דאַרף זיך לאָזען בייסען פון שלאַנג, ווייל גאָט האָט איהם בעשאַפען; מען דאַרף זיך ניט היילען פון קיין קריינק, ווייל יעדע קריינק קומט פון גאָט. דער בויער וועט ניט לאָזען דיא ווילדע גראָז וואַקסען צווישען דיא תבואה. ער וויים אַז דיא תבואה ליידעט דערפון. ער טראַכט זיך: אמת, דיא דערנער, גראָז און ז. וו. קומען און וואַקסען פון גאָט, אָבער מיינע הענד, וואָס קענען דאָס אויסרייסען האָט אויך ניט דער טייוועל בעשאַפען. דריטענס, אויב יעדע רעגיערונג איז פון גאָט, וויא אַזוי קען מען ערקלערען דיא פערשיעדענהייטען צווישען זיי. אָט איך וועל אייך נור עטליכע אויסרעכענען: און איין לאַנד הערשט איין מאַן, אַ דעספּאָט, אין אַ קורצע צייט אַרום פער׳סמ׳ט מען איהם און זיין זוהן רעגיערט ווייטער פון גאָט. אין אַ צייט אַרום, אַז דאָס פאָלק הויבט זיך אָן צו דער-מאָנען איהרע רעכטע, דעמאָנסטרירט, שטייט אויף און דער קעניג אָדער קייזער מוז נאָכגעבען און צולאָזען, אַז דיא ערוועהלטע דורך דעם פאָלק זאָלען האָבען אַ טהייל הערשונג (דאָס רופט מען פּאַרלאַמענט) רופט זיך דיא רע-גירונג ווייטער פון גאָט. דיא אידישע רעגירונג, וואָס האָט געוואָלט אויס-ראָטען דיא גוים איז געווען פון גאָט. דיא רוימישע וואָס האָט געברענט דיא קריסטען און פערניכטעט דיא אידישע רעגירונג איז ווידער געווען פון גאָט; דיא קריסטליכע ווייטער, וואָס האָט געברענט אידען אויף דיא שייטערן איז

אויך פֿון גאָט. עס דערמאָנט זעהר אָן דיא צוויי מענשען וואָס האָבען געבעטען גאָט אין דעם זעלבען אָרט און צייט, איינער — עס זאָל גיין רעגען און דער צווייטער עס זאָל ניט גיין.

פֿיערטענס, זאָל שוין זיין אַז דיא רעגירונג קומט פֿון גאָט, זאָל שוין זיין, דאָס דער רבונו של עולם האָט פֿון ששת ימי בראשית אָן געמאַכט, אַז וואו עס זיינען דאָ מענשען זאָל זיין אַ רעגירונג, גוט, אָבער וואָס פֿאַר אַ רעגיערונג: צו אַזאַ וואָס דריקט דיא מענשען, וועלכע שטעהען אונטער איהר שוטץ, אַזאַ וואָס פֿערלייגט אַ יאָך אויף דיא העלזער פון מעהרסטען פֿאָלק, אַקערט מיט זיי און מיט דיא תבואה פֿערשאַפֿט זיא פֿערגניגונגען אַ קליינע טהייל ליידיג-גייער, קורץ, אַזאַ רעגיערונג וויא דיא היינטיגע וואָס מיינט, אַז דאָס גאַנצע פֿאָלק עקזיסטירט נור אום אונטערצוהאַלטען דיא רעגיערונג — אָדער אַזאַ וואָס וואָלט זאָרגען פֿאַר אַלע איינוואָהנער אָהן אונטערשיעד, אַזאַ וואָס וואָלט פֿערזיכערן יעדען איינציגען זיין עקזיסטענץ, וואָס וואָלט מאַכען אונמעגליך איין מענש זאָל דעם צווייטען קענען אויסבויטען. אַזאַ וואָס וואָלט זיך בעמיהען צו פֿערשאַפֿען יעדען איינציגען וואָס מעהר פֿער-גניגונגען, ניט מישען זיך אין זיינע געהיימליכע אינטערעסען, לאָזען יעדען זיך ענטוויקלען לויט זיינע נאַטירליכע פֿייהיגקייטען, קורץ, אַזאַ רעגיערונג, וואָס זאָל דאגה׳ן פֿאַר דיא מענשענס גליק.

און איבריגענס, אַז מיר ריידען שוין דערפֿון וועל איך אויך ווייטער ער-קלערען. ניט אייביג איז געווען אַזאַ רעגיערונג. דיא היסטאָריע דערציילט אונז דאָס עס איז געווען אַ צייט, ווען דער קעניג האָט זיך ניט פֿיעל אונ-טערגעשיידעט פֿון אַנדערע מענשען. געלעבט האָט ער נור עטוואָס בעסער פֿאַר אַנדערע. אָט איהר האָט געוויס געלייענט וויא דוד המלך פֿלעגט אַלע אין דער פֿריה משפט׳ן און שלום מאַכען צווישען מענשען. דער קעניג איז דאַן געווען גלייכצייטיג אַ ריכטער, פֿיהרער אין מלחמה. ערשט שפּעטער ווען זיי האָבען אָנגעקליבען גרויסע רייכטהימער האָבען זיי אָנגעהויבען לעבען זעהר רייך. אַזאַ לעבען האָט ווידער געברויכט גרויסע געלדער, דאַן האָט מען אָנגעהויבען נעמען אָבצאָהלונגען אין דער פֿאָרמע פֿון קאָפּף-געלד, וועלכע עקזיסטירט שוין מעהר ניט היינט. שוין שלמה המלך, דוד׳ס זוהן איז געווען אַזאַ קייזער, וואָס האָט געלעבט אין גרעסטען לוקסוס, געהאַט טוי-זענד ווייבער, פּאַלאַצען, וועהרענד דאָס פֿאָלק, וועלכעס איז ניט געוואָהנט געווען צו צאָהלען פּאָדאַטקעס האָט געזיפֿצט אונטער דעם יאָך פֿון דיא אָבצאָהלונגען. גלייך נאָך זיין טוידט האָבען דיא אידען געשיקט צו זיין זוהן בעטען ער זאָל פֿערלייכטערן דיא אָבצאָהלונגען. ער האָט געענטווערט, וויא געוועהנליך קעניגע, דאָס ער וועט נאָך פֿערגרעסערן, דאַן האָט זיך דאָס מערסטענטהייל אידען אָבגעריסען פון איהם און אויסערוויילט אַ נייעם ... דאָס זעלבע איז געווען איבעראַל. דיא ערשטע קעניגע און פּוילען, דייטשלאַנד ... ...יינקרייך זיינען געווען אָרים, געגאַנגען באָרפֿיס וויא אַלע זייערע דיענער, געשלאָגען זיך אין קריעג גלייך מיט אַלעמען און נאַכהער געטהיילט זיך מיט דיא רויב. ערשט מיט דער צייט, ווען מעהר רייכטהימער

זיינען געפּלאָפּסען אין זייערע הענד, ווען דיא מלוכה איז איבערגעגאַנגען בירושה פון זוהן צו זוהן אַנשטאָרט וויא פריהער, אויסגעוועלט, זיינען זיי געוואָרען קעניגע אין היינטיגען זין, וואו קיינער, פערשטייט זיך, ווייס אויף וואָס פאַר אַ צרות דאַרף מען זיי, ווען אַ פינגער אין קאַלטע וואַסער ריהרען זיי ניט, סיידען איף דעם זיי זאָלען נעהמען צעהנדליגע מיליאָנען פאַר זיך און זייערע פאַמיליעס. אָט אַזאַ רוסישער קייזער האָט כלומר׳שט אייגענע מאַיאָנטקעס און געלד אַזוי פיעל, דאָס מען רעכענט איהם פאַר איינעם פון דיא רייכסטע אין דער וועלט, עס פערשטעהט זיך, אַז ער וועט דער רעגיערונג ניט לייען. ער האָט מורא מען זאָל איהם ניט אַמאָהל אַרויסוואַרפען. ער האַלט דיא געלד דעריבער אין אויסלענדעשע בענק. זאָל דיא רעגיערונג זיך פערשולדיגען, צאָהלען פראָצענט און פראָצענט פון פראָצענט — וואָס אַרט עס איהם. עס איז דאָ גענוג אַרבייטער און בויערן, זיי וועלען צאָהלען. אמת עס שטאַרבען יאָהר יעהרליך צעהנדליגער טויזענד מענשען פון הונגער נאָך מעהר, מען רייזט אַרויס אין עק וועלט צו זוכען אַ שטיקעל ברויט, אמת, איין הונגער גייט נאָך דעם צווייטען, טיפוס און אַנדערע קראַנקהייטען הערען ניט אויף צו פערניכטען דיא איינוואָהנער — וואָס הארט עס איהם, אַבי עס זאָל זיין שטיל, מען זאָל זיך ניט דערוויסען אין אויסלאַנד, עס זאָל ניט פערשאַדען דעם קרעדיט.

— און אויף וואָס גייט אונזער פראַצע אַוועק — האָט הערשעל זוייטער גערעדט דערהיצט — אַ שרעק איבערצוקלערן: אונזער געלד, אונזער מיה גייט אויף דעם מען זאָל אונז דריקען און שטיקען, בערויבען אַלע מענשען, קורץ, פאַר אונזער געלט מאַכט דיא רעגירונג קייטען, מיט וועלכע זיא שמיעדט אונז.

— וויא אַזוי?

— דאָס מעהרסטענטהייל איינקינפט פון דער רעגירונג שלינגט איי מיליטער. דיא רוסישע רעגירונג האַלט שטענדיג גרייט אַ מחנה זעלנער פון העכער אַ מיליאָן. אַזוי פיעל מענשען טהוען גאָרניט, פערדיענען ניט אַ גראָשען, נאָר בעדאַרפען טעגליך מיליאָנען רובעל אויף לעבען. און דאָס זיינען דיא יונגסטע, געזונדסטע מענשען און לאַנד, אַוועקגעריסען פון זייער אַרבייט, פון זייער היים און איינגעשפאַנט אין זעלנער-יאָך, וואו מעהרסטענטהייל לייגען זיי אַוועק די כוחות און אַ גרויסע טהייל אויך דאָס לעבען. אויף דיא מאַנעוורעס שטאַרבען זעהר פיעל זעלנער. אויף דער פערסישער גרעניץ וואו עס הערשט כמעט שטענדיג טיפוס און קדחת ווייל דיא טעמפּעראַטור ענדערט זיך זעהר ראַש, שטאַרבען אויס כמעט אַ העלפט זעלנער, אַמאָהל נאָך מעהר. און דאָרט שטעהען 40 טויזענד זעלנער. דיא רוסישע רעגירונג שיקט אַהין טאַקע נור בלויז פּאָליאַקען און אידען. אָט וואו אונזע ברידערס ביינער ליעגען! אין אַזאַ טערקישע קריעג זיינען געפאַלען 300 טויזענד זעלנער, טהייל פון קוילען, טהייל פון הונגער און טיפוס, ווייל דיא פיהרער האָבען צו׳גנב׳עט דיא געלד און אויסגעהונגערט דיא זעלנער.

דאָס איז אָבער דער קלענסטער שאָדען, וואָס דיא מיליטער מאַכט אָן. וויט גרעסערע מאַכט זיא אָן דערמיט אַליין וואָס זיא עקזיסטירט. זיא איז דיא איינציגע זייל, אויף וועלכע עס שטיצען זיך דיא היינטיגע רעגירונגען. אָהן זעלנער מיט ביקסען וואָלט שוין פֿון דער היינטיגער רעגירונג מיט איהרע אונרעכטען קיין זכר ניט געבליבען.

געוועהנליך זאָגט מען, דאָס זעלנער זיינען נויטהיג אום צו שיטצען דאָס לאַנד. ווען עס וואָלט ניט געווען קיין מיליטער, זאָגען זיי, וואָלט איין פֿאָלק איינשלינגען דאָס צווייטע. אַזעלכע מיינונגען פֿערשפּרייט געוועהנליך דיא רעגירונג אום צו בערוהיגען דיא ברייטע מאַסען פֿאַר דיא גרויסע מיה און קאָסטען וועלכע זיי מוזען טראָגען. עס איז דורך און דורך פֿאַלש. דיא זאַך איז אַזוי קלאָהר דאָס איהר וועט זיא אויך פֿערשטעהן, איהר דאַרפֿט וויסען, דאָס אַ שטענדיגע אַרמעע עקזיסטירט אין איירָאָפּאַ ניט לאַנג. מיליטער-דינסט וויא יעצט איז ערשט אין לעצטען יאָהר-הונדערט אויפֿגעקומען. און דאָך האָט איין פֿאָלק דאָס צווייטע ניט איינגע-שלונגען. דאַן זיינען זעלנער געווען איבעריג. שטעדט זיינען געווען זעהר וויי-ניג און דיזע, וועלכע האָבען דאַן עקזיסטירט זיינען געווען זעהר קליין; אַלעס האָט געוואָהנט אויפֿן דאָרף. דאָרט האָט רעגיערט מיט זיינע דיענער דער פּריץ. דער בויער, חאָטש ער איז געווען זעהר געדריקט, האָט זיך זעהר זעלטען געבונטעוועט, און ווען זאָגאַר יאַ, האָט מען איהם זעהר לייכט איינגע-שטילט, ווייל קיין שייכות צווישען דיא דערפֿער איז ניט געווען, יעדעס דאָרף איז געווען בעזונדער. דאָס פֿאָלק אין דאָרף איז געווען פֿינסטער און גע-גלויבט שטאַרק און דעם וואָס דיא גלהים האָבען איהם געזאָגט, דאָס אַזוי איז געווען פֿון ששת ימי בראשית און אַזוי מוז זיין. ווען עס האָט זיך יאַ געטראָפֿען אַ גרעסערער אויפֿשאַנד, האָבען זיך דיא פּריצים פֿעראייניגט און, ווייל זיי האָבען געקענט מיליטער-קונסט, האָבען זיי לייכט געזיעגט. דיא מאַכט פֿון דער רעגירונג איז געווען זעהר שוואַך. קיין אָבצאָהלונגען פֿאַר איהר זיינען כמעט ניט געווען. אַ סטאַלע אַרמעע איז גיט נור ניט געווען נויטהיג, נור זיא וואָלט דיא פּריצים זעהר שאַדען.

גאַנץ אַנדערש איז געוואָרען זינד עס איז אויפֿגעקומען דער נייע-צייטיגער האַנדעל. מען האָט ענטדעקט דעם קאָמפּאַס, וועלכער האָט געמאַכט מעגליך צו לאָזען זיך מיט דער שיף אויפֿ׳ן ברייטען ים אַנשטאָדט וויא ביז דאַן פֿלעגט מען זיך האַלטען ביים ברעג. מען האָט ענדעקט פֿיעל נייע לענדער וויא אַמעריקא, אָסט-אינדיען און ז. וו. דיא סוחרים האָבען אָנגע-הייבען ספּעקולירען און שיקען סחורה אין ווייטע לענדער. דיא שטעדט זיינען געוואַקסען וויא שוואָמען נאָך אַ רעגען. עס האָבען געפֿעהלט אַר-בייטס-הענד, דען דער בויער איז געווען צוגעבונדען צו דער ערד און צו-זאַמען מיט איהר בעלאַנגט צום פּריץ. דאַן האָט זיך דיא האַנדעלס-קלאַסע געווענדעט צו דער רעגירונג, פֿערשטאַרקט איהר אין מיטלען און איהר גע-גענגעשטעלט דער מאַכט פֿון דיא פּריצים. דיא רעגיערונג האָט געזיעגט. דיא סוחרים האָבען געצוואונגען דיא גרויסע ערד-בעזיצער זיי זאָלען זיך אָב-

זאָגען פֿון זייער רעכט צום בויער (דיא ערד האָבען זיי איהם געלאָזען, דען זיי האָבען געוואָלט דער בויער זאָל בלייבען אָהן ערד) אום אַוועקציהען איהם נאָך דער שטאָדט וואו עס האָט איהם געוואַרט נאָך אַ גרעסערער דלות. ער איז געוואָרען אַ טאָג-אַרבייטער. דער מאָרגענדיגער טאָג האָט ניט גע-הערט צו איהם. ער האָט געמעגט זיין געזונד, פֿריש און שטאַרבען פֿאַר הונגער. דאָס האָט ער אויף דעם דאָרף ניט געהאַט. דאָרט האָט ער גע-האַט טרוקען ברויט אָבער פֿערזיכערט, דאָ אין שטאָדט שטעלט זיך איהם יעדער ביסען ברויט אין האַלז ביי דער פֿראַגע וואָס וועט זיין מאָרגען?

דיא האַנדעלס-קלאַסע, אָדער וויא מען רופֿט זיא היינט, דיא בורזשו-אַזיע, האָט געזיעגט. דיא בויערן זיינען אין צעהנדליגע טויזענדער געקומען אין שטאָדט, וועלכע האָט זיי איינגעשלונגען און ניט מעהר אַרויסגעלאָזען. דער שונא איז געלעגען ביי דיא פֿיס דערדריקט. אויף זיין אָרט איז אויפֿ-געקומען דיא רעגיערונגס-מאַכט. קיין מיליטער דיענסט איז דאַן נאָך ניט געווען. דער סוחר האָט זיך ניט געהיילט געהן אין דער מלחמה. דעם אַרבייטער און דעם בויער האָט ער געשאַנעוועט ניט ווייל זיי האָבען איהם גוטעס געווינשען, נור ווייל עס האָבען געפֿעהלט אַרבייטס-הענד. מען האָט געדונגען זעלנער פֿון פֿרעמדע לענדער, געצאָהלט געהאַלט; אויסער דעם האָבען דיא זעלנער גערויבעוועט. עס האָט אָבער געלוינט. דיא סוחרים האָבען זיך ניט געקענט בעגיין אָהן דער רעגיערונג און אַ היינטיגע רעגירונג וואָס איז געגרינדעט אויף געוואַלד קען ניט עקזיסטירען אָהן זעלנער. מען האָט זיך אָנגעהויבען איין פֿאָלק דעם צווייטען אַרויסצורייסען נייע מערק; מען האָט בעדאַרפֿט בעקעמפֿפֿען דיא איינוואָהנער און זאָגאַר אין פֿיעלע ערטער אויסראָטען דיא איינוואָהנער פֿון דיא קאָלאָניעס. עס האָבען זיך אָנ-געהויבען מלחמות און מיט איהר גרויסע קאָסטען, דען דער פֿרעמדער גייט ניט אויף דעם טוידט, ער האָט קיין נויטה נוט דערצו. עס איז אַלזאָ געוואָ-רען נויטווענדיג צו שאַפֿען אַן אייגענע אַרמעע, אַן אומזיסטע, וועלכע זאָל גיין אין קריעג וויא אַ קוה צו דיא שחיטה. עס איז איינגעפֿיהרט געוואָרען מיליטער-דיענסט. אמת, מיליטער איז ניט קיין בעקוועמע זאַך: זיא לאָזט זיך פֿיהלען זאָגאַר דיא, וועמען זיא שיטצט. דיא האַנדעלס-קלאַסע האָט אָבער געוואָלט האָבען צו טהון מיט זעלנער, וועלכע מען קען אָבקויפֿען מיט געלד איידער מיט אַנדערע...

זיי האָבען בעמערקט, דאָס זיי האָבען אַ שונא אונטערן נאָז, אַ שונא וואָס איז זעהר שטאַרק און איז נאָך שטאַרקער דערמיט, ווייל ער האָט רעכט — דאָס זיינען דיא אַרבייטער, אָדער צוזאַמען דיא אַרבייטער-קלאַסע.

דער האַנדעל האָט זיך אַלעס פֿערשפּרייט, אַלץ גרעסערע מאַכען פֿון אַרבייטער וועלכע זיינען דורך דיא „בעפֿרייאונג" געבליבען אָהן אַ ביסען ברויט זיינען געגאַנגען זוכען אַרבייט אין שטאָדט. ווער עס קומט נור איינ-מאָל אין שטאָדט קעהרט שוין ניט צוריק אין דאָרף, זאָגט מען, און עס איז אמת, אָבער ניט ווייל אין שטאָדט איז אַזוי גוט, נור ווייל אין דאָרף זיינען באַלד אויף זיין אָרט דאָ אַנדערע, וועהרענד אין שטאָדט איז האָטש דאָ אַ האָפֿנונג

צו קריגען אַרבייט. אין גיעכען האָט אָנגעהויבען פֿעהלען אַרבייט, עס זיינען געווען זעהר פֿיעל ליידיגע הענד, דיא קאָנקורענץ צווישען דיא אַרבייטער איז געוואָרען אַלץ גרעסער. דערמיט האָבען זיך בענוצט דיא פֿאַבריקאַנטען און האָבען פֿערקלענערט דיא שכירות. אַ פֿאָטער האָט שוין ניט געקענט אויס-שפייזען זיין געזינדעל; זיי האָבען געמוזט אַליין אַרבייטען. דיא פֿאַבריקאַנ-טען האבען רחמנות געקריגען אויף דעם אַרבייטער און גענומען אין פֿאַבריק אַריין זיינע אַכט-יעהריגע קינדער און געלאָזט זיי אַרבייטען 12—15 שעה אַ טאָג. דאָס האָט אָבער אויך ניט געהאָלפֿען און דיא אַרבייטער האָבען אָנ-געהויבען קומען צום פֿערשטאַנד, דאָס זיי וועלען ניט פֿערבעסערן זייער לאַגע דורך דעם וואָס זיי וועלען זיך נאָך מעהר בייגען, נור דורך געגענשטעלונג, דורך שטעלען פערשיעדענע פֿאָדערונגען. עס האָבען זיך אָנגעהויבען סטריי-קען פֿון אַרבייטער פֿון איין פֿאַך ניט איין מאָל. פֿיעלע טויזענדע אָדער צעהנדליגע טויזענדע האָבען געוואָרפֿען דיא אַרבייט, געפֿאָדערט אַ העכערן פרייז, אַ קירצערן אַרבייטס-טאָג, עס זאָל זיין פֿאַרוועהרט יונגע קינדער אין גאַנצען און עלטערע נור אַ קורצע צייט צו אַרבייטען אין פֿאַבריק. דיא פֿאַ-בריקאַנטען און דיא רעגיערונג האָבען זיך דערשראָקען, אַן אימת מות איז אויף זיי אַרויפֿגעפֿאַלען. סטייטש דאָס איז דאָך אַ מכה אשר לא כתובה בתורה. וויא אַזוי הייזלט מען זיא אויס? דער אַרבייטער איז ניט קיין בויער; ער קעמפפֿט ניט אַליין. ער וואָהנט אין גרויסע שטעדט, וואו צעהנדליגע און זאָגאַר הונדערטע טויזענדער אַרבייטער זיינען פֿאַראַן. זיי קאָמוניקירען זיך זעהר לייכט. עס איז זיי געבליבען איין מיטעל, אַ שטרוי, אָן וועלכע זיי כאַפּען זיך אָן — מיליטער. פֿון דאַן אָן פֿערגרעסערט זיך דאָס מיליטער, וואַקסט איבעראַל זעהר שנעל, שלינגט איין אַלץ מעהר קאָסטען. אָבער דערפֿאַר העלפֿט ער זיי: שיסט דיא אַרבייטער און שטייט שטענדיג מיט דיא ביקסען און אַרמאַטען געגען דעם אַרבייטער-פֿאָלק גרייט יעדען אויגענבליק זיך צו וואַרפֿען אויף זיי. אָט אַזוי גלויבען דיא פֿאַבריקאַנטען וועט זיי גע-לונגען גאַנץ לאַנג צו הערשען איבער דעם פֿאָלק דורך מענשען פֿון׳ם פֿאָלק. ווער זיינען דען דיא זעלנער אויב ניט אונזערע ברידער, קבצנים אין דער היים וויא מיר, נור פֿינסטערע, אונוויסענדע, וועלכע לאָזען זיך פֿיהרען וויא אַ פֿערד ביים צוים. דיא רעגיערונג סטאַרעט זיך דעריבער רק צו האַלטען דאָס פֿאָלק אין אונוויסענהייט, צו פֿאַרדעקען פֿון איהם דיא אורזאַכע פֿון זיינע ליידען. אין דעם העלפֿט איהר אויך צו דער גלויבען, וועלכער איז שטענדיג געווען אויף דער דיענסט פֿון דיא הערשענדע קלאַסען. אין דעם העלפט איהר נאָך מעהר טאַקע אָט דיא אָרימע לאַגע אין וועלכע דער אַר-בייטער געפֿינט זיך, דיא שווערע אַרבייט וואָס לאָזט איהם ניט אָברוהען, דער דלות וועלכער האַלט איהם אין דיא ציין און לאָזט איהם ניט אַרויס. קורץ, זיא האָט גענוג מיטהעלפֿער.

אָבער, האָט הערשעל מיט פֿייער ווייטער געזאָגט, עס וועט שוין אַזוי לאַנג ניט דויערן, און דערביי האָבען איהם דיא אויגען געפֿינקעלט. דיא אַרבייטער וועקען זיך שוין איבעראַל צו דעם קאַמפף, וועלכען זיי מוזען פֿיה

רען מיט דיא רייכע, וואָס בויטען זיי אויס. אין אויסלאַנד זיינען שוין דאָ צעהנדליגע טויזענדער אַרבייטער, וועלכע גיעבען זיך דייטליך אָב רעכנונג פֿון זייער לאַגע. זייער צאָהל וואַקסט אַלץ מעהר און מעהר. ביי אונז אין פוילען און ליטא איז דאָ ווייניגער, אָבער שוין אויך זעהר פֿיעל. דיא צאָהל פֿון דיא ציעלבעוואוסטע אַרבייטער וואַקסט אַלץ מעהר. אמת, מיר האָבען צו קעמפפֿען מיט אַ גרויסען פֿיינד — ער איז אָבער אינווייניג צופֿוילט. ביי איהם אין לאַנד, אין רוסלאַנד גופא, קעמפען אויך דיא אַרבייטער געגען איהם.

* * *

לאַנג, לאַנג האָב איך געקלערט איבער דעם אַלעם וואָס הערשיל האָט געזאָגט. ניט איין מאָהל פֿלעג איך מיט א כיון אריינגעהן צו איהם אָבענדס, פֿרעגען וועגען דאָס, יענעס, ביז ער פֿלעגט זיך צוריידען אַז עס איז געווען אַ מחיה, אין קאָפּף איז געוואָרען אַלעס קלערער. גאָר אַנדערש האָט דער מענש אָנגעהויבען קוקען אויף דער וועלט און האָט בעקומען האָפֿנונג, דאָס ניט אייביג וועט זיין וויא יעצט; דאָס עס וועט קומען אַ צייט, ווען עס וועט ניט זיין אויף דער וועלט קיין אָרימקייט, אונוויסענהייט און קנעכטשאַפֿט.

אָט דיא האַרץ פֿרייט זיך, ווען דו בעמערקסט דאָס אַזעלכע מענשען וויא הערשעל איז דאָ אַלעס מעהר.

עס איז שוין צייט צונעהמען זיך צו דער אַרבייט. מען דאַרף זיך מיה געבען פֿערשפרייטען צווישען פֿאָלק דיא וואַרהייטס-ווערטער, לערנען דיא וואָס פֿערשטייען ווייניגער פֿאַר אונז זיי זאָלען וויסען, וויא זיך צו האַלטען און וועמען צו גלויבען.

אונזערע שונאים זיינען שטאַרק, זעהר שטאַרק, אָבער דאָס פֿאָלק איז הונדערט מאָהל שטאַרקער; זאָל עס נור פֿערשטיין, אז עס איז אַזוי שטאַרק. מיר מוזען אַרויסטרעטען ניט ביסלאַכווייז נור צוזאַמען, דאַן וועלען מיר זיי אין שפייאַכץ דערטרינקען און ערווערבען אַ פֿרייע פֿאטערלאַנד, אין וועלכער דאָס אַרבייטער-פֿאָלק וועט הערשען אַזוי, עס זאָל ניט זיין קיין אויסבויטונג, קיין אונטערדריקונג.